

Rovné příležitosti

dívek a chlapců ve vzdělání

Publikace byla vydána v rámci kampaně

Ženská práva jsou lidská práva

jako součást projektu

Vzděláním k překonání genderových stereotypů a nerovností,
který byl finančně podpořen Ministerstvem práce a sociálních věcí ČR.

Obsah:

Úvod	2
Rovné příležitosti ve vzdělání	3
Genderová specifika socializace	4
Genderová specifika výuky ve školách	7
Výuka gender	12
Na závěr pohádka	19
Literatura	24
Kontakty	25

Vydalo NESEHNUTÍ Brno, v Brně 2005.

(druhé aktualizované vydání)

Text: Lucie Jarkovská

Ilustrace: Jana Jarkovská

Obálka, grafická úprava, sazba: Dušan Rosenbaum

Jazyková úprava: Veronika Malečková, Michaela Malaníková

Editorická úprava: Jolana Navrátilová, Kateřina Plesková

ISBN 80-903228-6-7

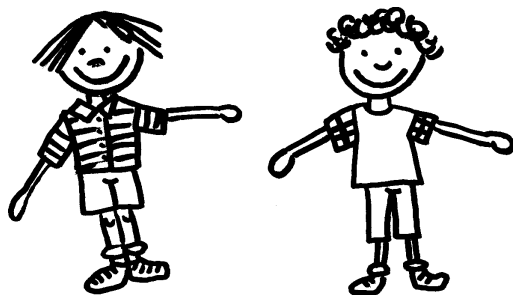
ÚVOD

Dobrý den, dostává se vám do rukou brožura, která má sloužit jako pomůcka všem vyučujícím, kteří/které chtějí ve své výuce napomoci k vytváření rovných příležitostí pro ženy a muže. Jejím úkolem je seznámit vás s problematikou genderově odlišné výchovy

a vzdělávání, ukázat, kde můžeme hledat kořeny nerovnosti mezi pohlavími, a předložit vám několik podnětů, jakým způsobem vést výuku, aby přispívala k upevnění společenské rovnosti, a jak seznámit vaše studentky a studenty přímo s problematikou gender.

První část brožury je určena všem vyučujícím bez ohledu na to, jaký předmět učí. Představuje totiž perspektivu, se kterou je možné přistupovat k výuce, nechce-li se vyučující chovat genderově stereotypně, diskriminačně a předpojatě, ale chce-li naopak přispět k vyrovnanému rozvoji schopností obou pohlaví. Jde o představení tzv. genderově citlivé výuky. Druhá část (od kapitoly Výuka gender) přináší inspiraci pro ty z vás, kteří/které se rozhodnou zahrnout problematiku gender přímo jako téma do své výuky.

Tento text nelze chápat jako ucelený metodický materiál pro genderově citlivou výuku, ani jako učebnici gender. Čtěte ho jako úvod do problematiky a pokud vás zaujme a budete se chtít dozvědět více, zkontaktujte některou z institucí, jejichž adresy naleznete na konci, a vyžádejte si další materiály, konzultace či pomoc.

ROVNÉ PŘÍLEŽITOSTI VE VZDĚLÁNÍ

Uplatňování rovných příležitostí (mezi muži a ženami, či mezi různými sociálními, etnickými a dalšími skupinami vůbec) bývá spojováno především s pracovním trhem. V této oblasti také dochází k postupnému zavádění opatření, která mají napomoci vyrovnat existující znevýhodnění a poskytnout všem rovné šance. Při odstraňování genderových nerovností se jedná zejména o snahy snížit propast mezi platy mužů a žen a o desegregaci pracovního trhu, kde se setkáváme s tzv. mužskými a ženskými

profesemi, a kdy mužské profese bývají zpravidla finančně ohodnoceny lépe než profese ženské. Tyto snahy bývají často zpochybňovány tím, že rozdělení pracovního trhu na sféry mužské a ženské je důsledkem přirozených (biologických) rozdílů mezi ženami a muži a výsledkem svobodných voleb mužů a žen. Poukazuje se na to, že ženy si prostě dobrovolně volí povolání zdravotní sestry častěji než profesi strojní inženýrky. Avšak ať už je role biologické podmíněnosti rozdílů mezi ženami a muži jakákoli, svou úlohu sehrává i výchova v rodině a ve škole. Je-li jedním z ideálů naší společnosti demokracie a rovnost, musíme začít s výchovou k těmto ideálům již ve školách. Rovné příležitosti pro muže a ženy na pracovním trhu a ve veřejné sféře vůbec si žádají školství rovných příležitostí.

Genderové nerovnosti se začínají formovat již na prvních stupních vzdělávacího systému, v mateřských a základních školách. Výzkumy poukazují na rozdílný přístup k chlapcům a dívkám při výchově a vzdělávání v institucích mimo rodinu. Není tedy divu, že dívky zásobované hračkami kuffíček zdravotnic a chlapci obdaření konstrukčními stavebnicemi se i v budoucnu ubírají rozdílnými cestami. Proto je třeba politiku rovných příležitostí uplatňovat již při výuce a výchově nejmladších dětí a zvláště pak při vzdělávání posledních ročníků základních škol a na školách středních, kdy se rozhoduje o budoucím povolání dospívajících. Politika rovných příležitostí ve vzdělávání se zaměřuje především na odhalení a podporu individuálních schopností dítěte bez ohledu na to, zda jsou tyto schopnosti charakteristické pro chlapce či dívky, dále na podporu alternativních vzorů, které rozšiřují obzory pro volbu budoucího zaměstnání (např. zdravotní „bratr“, strojní inženýrka) a v neposlední řadě na vyrovnávání již vytvořených genderových nerovností.

GENDEROVÁ SPECIFIKA SOCIALIZACE

Rozdíl mezi dívkami a chlapci, ženami a muži, bývá často vysvětlován biologicky. Říká se, že dívky se chovají jinak než chlapci, protože jsou od přírody jiné. Že chlapci mají v genech agresivitu, jsou dravější, hrají rádi soutěživé hry, zatímco dívky jsou tišší, tíhnou k hrám souvisejícím s pečováním o druhé a s jejich budoucím ma-

teřstvím. Avšak vývoj dítěte není naprogramován v den jeho zplazení, velký vliv na něj má výchova v rodině i ve škole. Vědci a vědkyně se již dlouhá léta přou o to, do jaké míry jsou genderové rozdíly zapříčiněny biologicky a do jaké se děti stávají muži a ženami až působením výchovy a pod tlakem společnosti. Esencialistické teorie předpokládají nějakou danou a víceméně neměnnou podstatu a jsou založeny na přesvědčení, že rozdíly mezi ženami a muži jsou především vrozené a že ženy jsou přirozeně jiné než muži nejen v biologické, ale i v emocionální oblasti. Výhradní platnost tohoto hlediska zpochybňuje škola sociální konstrukce, která zastává názor, že rozdíly plynou především ze socializace ve společnosti a že lidé se učí žít ve společenství při vzájemné interakci, že se tedy ženami a muži stáváme až výchovou. Ať už však hraje výchova roli naprosto zásadní či o něco menší, výzkumy ukazují, že už od narození se k děvčátkům a chlapečkům chováme odlišně, a to má samozřejmě své důsledky.

Být mužem či ženou v určité společnosti znamená naplňovat společenské představy o mužství a ženství. Když se člověk nechová v souladu s těmito normativními představami, s tím, co po něm chce společnost, bývá ženství či mužství dané osoby zpochybňováno bez ohledu na to, že biologický základ zůstává stejný. Setkáváme se s tím např. na poli ekonomie či politiky, kde se říká o ženách, které vystupují razantně a nekompromisně, že ztrácí své ženství. Podobně je někdy zpochybňováno i mužství těch mužů, kteří se rovným dílem podílí se svou partnerkou na péči o domácnost a rodinu, případně se rozhodli zůstat s malým miminkem na rodičovské dovolené. Tyto příklady poukazují na to, že lidé umějí být tvrdí i milující a pečující bez ohledu na to, zda jsou to ženy či muži. Naše myšlení se však často orientuje spíše podle všeobecně vžitých, stereotypních představ o mužích a ženách než podle toho, s čím se v realitě setkáváme. A tak místo abychom těmto „výjimkám“ (kterých je mnoho) přizpůsobili naše představy, podivujeme se jim,

možná je i někteří odsuzujeme a vyžadujeme dodržování tradičního rozdělení na mužské a ženské.

V sedmdesátých letech se téma odlišné výchovy chlapců a dívek dostalo do centra pozornosti mnoha feministických badatelek a uskutěčnilo se mnoho experimentů. V jednom z nich byly pozorovány mladé maminky při interakci se šestiměsíčním miminkem, které bylo jednou oblečeno do dívčích šateček a podruhé do šateček chlapeckých. Když se maminky setkaly s „holčičkou“, měly tendenci často se na ni usmívat a nabízely jí na hraní panenku. Říkaly o ní, že je sladká a má jemný pláč. Když se setkaly s chlapečkem, který však byl tím stejným miminkem jako prve, pouze v jiném oblečku, byly reakce maminek zcela odlišné a ženy nabízely chlapci vláček či jiné hračky považované za chlapecké (Giddens, 2000).

Genderově odlišné hračky mají velký podíl na formování genderové identity. I zde se často hovoří o tom, že chlapci prostě chtějí autíčka a děvčata panenky. Avšak hračky se dětem dostávají do rukou již od narození, kdy děti ještě nemohou mluvit a rozhodovat se. Často i potom, co se děti mluvit naučí, se nečeká na to, až si dítě o určitou hračku řekne, ale holčičce dáme k třetím narozeninám kočárek a chlapci samopal, aniž by si to tak výslovně přáli.

Vzpomeňte si na hračkárny a katalogy hraček. Jsou striktně rozdělené na oddělení pro chlapce s auty, stavebnicemi a zbraněmi a oddělení pro dívky s panenkami, kočárky, líčidly a šperky. Dítě, které si zde má vybrat hračku, má již jistý návod pro výběr. I malí chlapci tuší, že vybrat si hračku z oddělení pro dívky je potupné. Projeví-li dítě přání o hračku určenou pro druhé pohlaví, pocítí minimálně rozpaky rodičů, ale ještě spíš bude zcela přeslechnuto, striktně odmítnuto či zesměšněno. Větší svobodu v tomto mají dívky, u nichž je častěji tolerován výběr „chlapecké“ hračky, ačkoli např. i autíčka pro dívky bývají jiná, než jaká dostávají chlapci, jde o auta-sanitky či auta, ve kterých lze vozit panenky. Pro dívky bývá zase obtížnější získat přístup k počítačům (počítačovým hrám). Dívkám je počítač požítován průměrně ve vyšším věku než chlapcům, pokud vůbec. Chlapci, kteří projeví přání vozit na procházky v kočárku panenku či plyšáčka, podobně jako maminka s tatínkem vozí mladšího sourozence, bývají odmítnuti. Někdy bývá vyjádřena obava, zda nebudou homosexuální, když se zajímají o „holčičí“ hračky, ačkoli paralela hry na rodičovství s homosexualitou postrádá veškerou logiku.

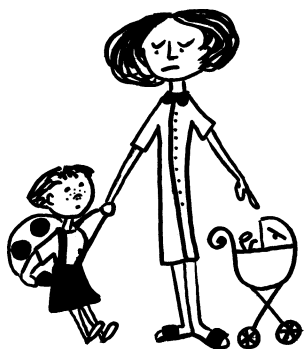
Svou úlohu sehrává i literatura pro děti. Na Princetovské univerzitě ve státě New Jersey analyzovala skupina feministek knihy pro děti a mládež a texty určené pro základní školy a zjistila, že zhruba třikrát častěji jsou hlavními hrdiny chlapci a 100 % matek z učebních textů bylo v domácnosti, ačkoli ve skutečnosti 40 % amerických žen chodí

do zaměstnání. Jiná feministická skupina zjistila, že knížek určených dívkám vychází méně než knížek pro chlapce. Autoři a vydavatelé se bránili tím, že dívky čtou všechno, zatímco chlapci pouze literaturu chlapeckou (Belotti, 2000).

Velmi omezenou škálu typů ženských hrdinek nabízí i klasické pohádky. Dětem se předvádí mírné, nevýrazné, pasivní ženy, které se zaměstnávají pouze svou krásou. Naopak mužské postavy jsou aktivní, silné, čestné a inteligentní. Zamysleme se nad příklady nejnámějších pohádkových žen. Červená Karkulka je tak hloupá, že nerozezná vlastní babičku od vlka. Sněhurka je prototypem uvězněné ženy v domácnosti, která nemá, kam by šla, a tak vaří, pere, uklízí a čeká, až se její mužský protějšek, sedm trpaslíků, vrátí z práce mimo domov. Ačkoli je nabádána, aby nikomu neotvírala, otevře stařeně a vezme si od ní hřebínek, nástroj pro zušlechtění své krásy (model ženy bez rozhledu, která se nechá obalamutit podomními prodejci cetek). Je nepoučitelná a tato situace se opakuje třikrát, i když se při každém předchozím „nákupu“ spálí. Další ze známých pohádkových postav, Popelka, je hodná, úslužná, ústupná a tichá, neschopná udělat cokoli pro zlepšení svého osudu, jejím největším kladem, stejně jako v případě Sněhurky, je její краса. Všechny tři jmenované ženy čekají na vysvobození mužem, který se objeví ve správný čas na správném místě.

Výše uvedené příklady ukazují, jak rozdílné jsou podmínky pro vývoj dívek a chlapců. Socializace podle genderu začíná ihned po narození, a k rozdílnému přístupu rodičů k synům a dcerám se přidávají další nespočetné kulturní vlivy, které posilují rozdíly a nerovnost mezi pohlavími. Právě proto je důležitá úloha vzdělávacího systému, kde může dojít k citlivému ošetření těchto rozdílů a k nápravě nerovností.

GENDEROVÁ SPECIFIKA VÝUKY VE ŠKOLÁCH

Jak již bylo řečeno výše, škola může a měla by výrazně přispět k uplatňování politiky rovných příležitostí. K účinnému a spokojenému uplatňování rovných principů samozřejmě patří vzdělávat se v problematice gender, citlivě ošetřit genderová specifika chlapců a dívek, která se při výuce projeví, a reflektovat vlastní genderově stereotypní uvažování. Vyučující, kteří se domnívají, že genderovou perspektivu pro svou výuku nepotřebují, se lehce stanou obětí genderově stereotypního myšlení a nevědomky budou reprodukovat nerovnost. Naopak ti, kdo si nerovných šancí v dětském kolektivu všímají a nenásilným a poutavým způsobem dokáží některé bariéry odstraňovat, mohou ze získaných zkušeností těžit příklady pro tvorbu a přípravu hodin na různá témata.

Pozornost vyučujících a školní výsledky

Američanka Dale Spender zkoumala vliv výuky na utváření ženské osobnosti. Na základě nahrávek svých kolegyň a kolegů zjistila, že výuka je zaměřena mužsky a vyučující věnují o jednu třetinu času více chlapcům než dívkám. Sama byla až do poslechu své nahrávky přesvědčena, že dívkám i chlapcům věnuje stejnou pozornost (Valdrová, 1999). Chlapci bývají častěji vyvoláváni či pověřováni složitějšími úkoly, aby byla zvládnuta jejich neposednost a zamezilo se jim ve vyrušování.

Rozdílně jsou posuzovány také výsledky chlapců a dívek. Panuje představa, že dívky jsou ve škole pečlivější, snaživější a hodnější. Pokud se však ve třídě vyskytne dívka, která vyrušuje, je neposedná nebo projeví např. agresivitu, dostává se jí důraznějšího napomenutí a větších trestů, než by se ve stejném případě dostalo chlapci. K chlapcům bývají vyučující v takovém případě tolerantnější, protože zlobení se od nich očekává, „kluci jsou prostě takoví“. Obecně se má též za to, že dívky dříve dospívají. To s sebou nese nižší toleranci k špatným výsledkům. O chlapci, který má špatné známky na střední škole, se předpokládá, že ještě dospěje, že se vzpomene později a ještě má šance vystudovat vysokou školu. Nad dívkami, které mají špatné známky na základní a střední škole, je zlomena hůl, jakoby dívky neměly právo na chyby, jakoby měly jen jednu šanci. Pokud jí nevyužijí a sejdou na špatnou cestu, nemohou se už vrátit. Dívky, zvláště ty, které touží po vysokškolském vzdělání, se cítí pod velkým tlakem, který jim nedává

možnost experimentovat. Vědí, že pokud jednou selžou, může být zpochybněno jejich nadání a intelekt. Bojí se, aby nesešly na scesti a nepokazily si budoucnost (Herrmann, 2000).

Absence různorodých vzorů v učebních textech

K utužování genderových stereotypů a nerovností v České republice stále přispívají genderově necitlivé učebnice. Ve slabikáři pro první třídy nakladatelství Alter si můžeme přečíst následující básničku Jiřího Žáčka:

*K čemu jsou holky na světě?
Aby z nich byly maminky,
aby se pěkně usmály
na toho, kdo je malinký.
Aby nás měl kdo pohladit
a vyprávět nám pohádku.
Proto jsou tady maminky,
aby náš svět byl v pořádku*

*Páni kluci jsou tu k tomu,
aby svět byl veselý.
Vystartují ráno z domu,
jako když je vystřelí.
Neleknou se blesku, hromu,
nevadí jim mráz a led.
Páni kluci jsou tu k tomu,
aby se svět točil vpřed.*

Děti se učí, že očekávání společnosti se liší podle genderu, a protože to, co se jim ve škole předkládá, se může zdát jako jediná platná společenská norma, berou si to za vlastní a přizpůsobují se. Úkolem genderově citlivé výuky samozřejmě není to, aby z holek nebyly maminky, ale to, aby i z kluků byli tatínci, aby se vědělo, že i holky či maminky mohou být nebojácné a neleknout se blesku, a zároveň však, že není slabostí, pokud se někdo bojí, ať už je to chlapec či děvče, a se svými obavami se může svěřit. Falešnou představou, která podporuje genderovou hierarchii, je i tvrzení, že díky pánům klukům se točí svět. Poselství této říkanky je: Smysl života žen a dívek je existovat pro druhé. Smysl života mužů a chlapců je sebeprosazení.

Genderové necitlivosti nacházíme nezdědka v jazykových učebnicích, a to především těch, které byly napsány v České republice. Na materiálech importovaných ze zahraničí je často patrná snaha o genderovou neutralitu a podporu rovných příležitostí. Bohužel, v českých učebnicích se setkáváme spíše s opakem. Např. učebnicí *Angličtina pro jazykové školy* nás provází rodinka Prokopových, která je prototypem tradičního uspořádání rodinných vztahů. U členů rodiny jsou zdůrazňovány genderově stereotypní vlastnosti. Již v první lekci se dozvíme, že *Mr. and Mrs. Prokop* jsou velmi šťastní lidé - mají krásnou dceru a chytrého syna. Každá mladá dívka je krásná, ale jejich dcera je velmi přitažlivá. Jack, její přítel, je proto velmi šťastný mladý muž. K studentkám a studentům se dostává poselství, že u žen je důležitý vzhled a u mužů inteligence a dobrý partnerský vztah spočívá v tom, že šikovný a inteligentní muž získá krásnou ženu.

V učebnici francouzštiny *On y va*, která je novější a u níž bychom očekávali posun sexistického obsahu, jsou v třetí lekci dva paralelní texty popisující dva modely rodiny. První z nich popisuje klasickou rodinu, kde otec chodí do práce a matka se stará o domácnost. Matka je popisována jako usměvavá a šťastná. Děti jsou ještě malé a rodina tráví večery pospolu v klidu a míru. Ve druhém textu je popisována „moderní“ rodina (uvozovky naznačují záměrnou ironizaci). Jediným rozdílem je to, že žena zde chodí do zaměstnání. Nemá se kdy postarat o rodinu a psa, večer jsou všichni unavení a ztrhaní a nemají chuť spolu mluvit. Tyto texty dávají studentům a především studentkám signál: je dobré, když má žena čas se starat o rodinu; jakmile začne usilovat o pracovní kariéru, musí obětovat rodinnou pohodu, za kterou je zodpovědná vždy ona, nikdy muž (Radimský, 2001).

Také jazyk, který se ve školách používá, bývá často diskriminační. Studijní řady jsou psány pouze v mužském rodě, maturantky dostávají stužky s nápisem maturant roku XXXX, chlapci, kteří chtějí vystudovat střední zdravotní školu, mohou získat pouze titul zdravotní sestra.

Několik příkladů diskriminace ve školách

Na příkladech několika situací, do nichž se dívky a chlapci na středních a základních školách dostali, si můžeme ukázat, jak mohou fungovat rozdílně nastavená měřítká pro jednotlivá pohlaví. Jde o skutečné příběhy dnešních mladých lidí, kteří opustili lavice středních škol nedávno a dá se předpokládat, že se od příběhů dnešních náctiletých zásadně neliší.

Třída se rozdělovala do volitelných předmětů. Studenti a studentky si mohli vybrat mezi literárním a infromatickým seminářem. Do infromatického semináře se přihlásilo příliš mnoho lidí, a proto byly dívky požádány, aby přešli do semináře literárního, protože to pro ně nebude tak nepříjemné, jako by to bylo pro kluky.

Tento příklad ukazuje, že u dívek se stále předpokládá, že se zajímají o humanitní předměty a technické jsou jim cizí, ačkoli samy vyjádří jiné přání. Nejen, že je jim zamezen přístup do některých oblastí, ale není respektována jejich vůle (není jim dopřán vlastní hlas) a předpokládá se, že to budou ony, kdo se přizpůsobí nepříznivým podmínkám, nikoli chlapci nebo vyučující.

Do volitelného předmětu etika na jednom nejmenovaném gymnáziu na Královéhradecku se přihlásily samé dívky a jeden chlapec. Na první hodině si učitel povzdechl, že je mu líto, že vidí jen skoro samé dívky, protože etika je předmětem spíše mužským, stejně jako filozofie.

Stále je podříváno sebevědomí dívek a jsou snižovány jejich intelektuální schopnosti v některých oborech. Stává se, že pokud udělá chybu v matematice chlapec, je to považováno za zbrkllost či výjimečnou nepřesnost, udělá li chybu děvče, je vysvětlením to, že nemá na matematiku buňky. Podobný příklad se může stát i chlapcům v předmětech považovaných za spíše ženské. Někdy vyučující kladou na to pohlaví, o kterém se domnívají, že nemá na jejich předmět od přírody talent, nižší nároky, a tak se tato skupina naučí skutečně méně. Dívky z jedné brněnské školy uváděly tento výrok svého učitele fyziky: „Chlapci to pochopí, děvčata se to naučí nazpaměť.“

Na stejném královéhradeckém gymnáziu si dívky stěžovaly, že učitel biologie se chová přívětivěji k atraktivním dívkám a pokud si oblečou minisukni a nechají se vyzkoušet, zkouší je pan učitel velmi krátce a dostanou jedničku. Třídní učitelka, na kterou se obrátily, řekla: „Ale děvčata, to určitě přeháníte.“

Pokud se samy dívky pokusí diskriminaci řešit, je jejich zkušenost zlehčována a mnoho se pro řešení problému neudělá. Dívky se tak učí, že jejich problémy jsou ne důležitá, že diskriminace je vlastně přirozená a že bojovat tzv. ženskými zbraněmi, jako jsou minisukně a velké výstřihy, je v pořádku, dokonce se to snad od nich očekává. Podobně může být zlehčen samozřejmě i problém týkající se celé třídy či jenom chlapců. I takové jednání podřívá výchovu k rovnosti, protože v sobě obsahuje poselství říkající, že ten, kdo je autoritou, kdo má moc a je silnější, nemusí naslouchat těm, kdo jsou mu podřízeni, kdo nad ním moc nemají a jsou slabší. U chlapců může být problém sice respektován, ale zameten pod koberec výroky typu: „*Jste přeci chlapi, tak se s tím nějak poperete a nebudete si chodit stěžovat jako baby.*“ A tak se chlapci učí, že mají problémy hrdě vydržet, neřešit je a hlavně se nevyjadřovat o svých pocitech.

Zásady genderově pozitivní výuky

vyučující

- ☛ snaží se reflektovat odlišný přístup k dívkám a chlapcům
- ☛ respektuje rozdíly mezi pohlavími, ale a priori je nepředpokládá
- ☛ usiluje o rovný přístup k chlapcům i dívkám, avšak k specifickým pohlaví, která se v jeho hodinách projeví, se snaží přistupovat citlivě a tak, aby podpořil/a chlapce či dívky tam, kde se cítí být nejistí/é
- ☛ vyvaruje se genderově stereotypních výroků jako:
 - „*Na dívku je to slušný výkon.*“
 - „*Kluci jsou prostě takoví.*“

„Přeci se, Michale, nenecháš zahanbit holkou.“

„No je pravda, Haničko, že tohle u plotny potřebovat nebudeš.“

- ☛ vyhledává genderově nestereotypní učební materiály
- ☛ pokud v používaných učebních materiálech objeví genderové stereotypy, mluví o nich s dětmi, zpochybní jejich samozřejmost
- ☛ vyhledává alternativní genderové vzory pro chlapce i dívky, např. ženy kosmonautky, muži na rodičovské dovolené apod., kterými rozšíří dětem možnost volby vlastní budoucnosti
- ☛ nezadáva genderově stereotypně rozdělené úkoly, např. holky vyšívají, kluci zatloukají hřebíky, či na školních výletech holky uklízejí a kluci jdou do lesa na dříví

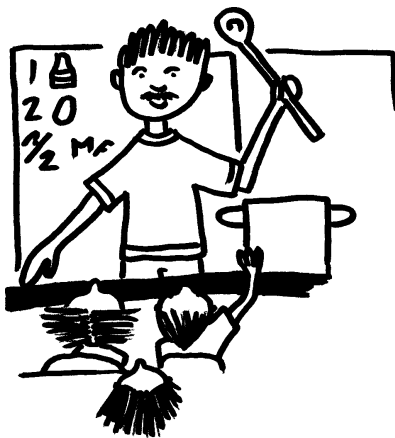
U některých předmětů se osvědčila oddělená výuka chlapců a děvčat. Jedná se především o technické předměty, ve kterých se dívky cítí nejistě a neodvažují se příliš projevovat, aby neudělaly chybu a nebyly zesměšněné. Proto se doporučuje pro hodiny matematiky, fyziky a informatiky sloučit dívky a chlapce z různých tříd tak, aby se vytvořily stejnopohlavní skupiny. V případě, že jsou vytvářeny seminární skupiny, zvolit jako kritérium dělení právě pohlaví.

VÝUKA GENDER

Učit se genderu neznamena učít se určitému penzu vědomostí. Znamená to pěstovat schopnost vnímat svět, který tvoří ženy a muži, které a kteří nějakým způsobem jednají, jsou svým okolím hodnoceni/y; pro volbu, jak prožijí své životy, jsou jim některé cesty otevřené, jiné jsou méně dostupné a ještě jiné jsou zcela uzavřené, a to všechno úzce souvisí s jejich genderem, tedy tím, zda je okolí vnímá jako muže či jako ženy. Životy mužů a žen nejsou životy lidí, vždy jde o život určité ženy či určitého muže, která/y žije v určité společnosti. To znamená, že na ženy i muže působí jistá společenská očekávání, jsou jim předkládány modely ideálních žen a ideálních mužů, je na ně vyvíjen nátlak, aby se těmito očekáváním a modelům přizpůsobili, ale přesto se každá jednotlivá žena liší od jiné ženy, stejně jako se liší od muže. A někdy je rozdíl mezi jednou a druhou ženou větší než mezi určitou ženou a určitým mužem. Společenské tlaky se střetávají s individuálním nastavením a utváří se muž či žena, vždy však naprosto jedinečná bytost.

Proto duch, který by měl naplňovat genderově pozitivní hodiny a hodiny výuky gender, by měl být duchem plurality. Vyučující nemůže předložit „správný“ model vnímání světa. Je pochopitelné, že sám/a bude mít představu o tom, jak by mělo vypadat ideální uspořádání světa, jak by mohl fungovat ideální vztah mezi muži a ženami obecně, jak to má být v individuálních partnerských vztazích, jaké mají být role žen a mužů, a to ať už se domnívá, že jsou úzce vymezené, nebo zastává názor, že každý si svou roli může a má zvolit. Úkolem učitelek a učitelů není předat svůj názor, ale podpořit své studenty a studentky, aby si byli schopni kriticky vytvořit názor vlastní, který pro svou legitimitu nebude potřebovat vymýtit své oponenty.

Výuka gender je zároveň výchovou k toleranci a k rovnosti (nejen) mezi pohlavími. Tím, že zpochybňuje stereotypy a předkládá širokou škálu alternativních modelů, napomáhá též k svobodné volbě mladých žen a mužů, jak chtějí prožít svůj život, jak si chtějí uspořádat své partnerské vztahy a jakou si v budoucnu chtějí zvolit profesi. Boří staré hranice tradičních rolí a oblastí vymezených ženám či mužům, do kterých bylo pro mnohé těžké se napasovat či kvůli kterým byli diskriminováni/y

a nemohli dosáhnout toho, o čem snili nebo toho dosáhli, avšak s vynaložením neskutečně většího úsilí, než které by bylo potřeba, kdyby tyto svazující hranice neexistovaly.

Výuka gender tedy znamená především pozorování světa a společnosti, ve které žijeme. Jsou to hlavně otázky a hledání odpovědí o tom, co znamená být mužem a co znamená být ženou. Jak jsou ženy a muži prezentováni/i v médiích či v našich učebnicích? Jak jsou zobrazeni/i? Odpovídají charakteristiky mužů a žen z médií a učebnic tomu, co známe ze svého okolí? Vyhovuje nám uspořádání vztahů mezi muži a ženami? Co případně můžeme udělat pro změnu?

Představení gender problematiky ve školách se může stát součástí téměř jakéhokoli předmětu. Nejblíže k tomu však jistě budou mít vyučující humanitních a sociálně vědných oborů. Mnoho z nich jistě objeví svou vlastní cestu, jak gender studujícím či žactvu představit. V hodinách literatury je možné se zaměřit na odlišnost prezentace mužských a ženských hlavních postav či na množství žen autorek v poměru k mužům autorům v čítankách a učebnicích. Při výuce jazyků lze různá genderová témata zvolit jako předmět konverzace či se lze pozastavit nad genderově stereotypními cvičeními, obrázky a texty, které se ještě často v českých učebnicích objevují.

My zde nabízíme několik podnětů pro výuku gender v hodinách základů společenských věd pro střední školy.

Ačkoli, jak bylo uvedeno výše, neznamena výuka gender memorování znalostí, ale spíše kultivaci pohledu na společnost, je třeba se seznámit s některými pojmy. Lze však předpokládat, že ani po uvedení definice slova gender nebude studentům a studentkám jeho význam zcela zřejmý. Pochopení přijde později ruku v ruce s pozorováním poměrů vztahů a postavení žen a mužů ve společnosti.

Co je to gender (čti džendr)?

Původ má toto slovo v řečtině, kde znamená rod. Dnes se používá k tomu, abychom v diskusích o mužích a o ženách ve společnosti uměli odlišit biologickou podstatu lidí (sex – česky pohlaví) od dalších vlivů (společenských, kulturních, historických), které formují dnešní podobu postavení žen a mužů. Zatímco tedy pohlaví odkazuje k fyzickým rozdílům lidského těla, gender se týká psychologických, sociálních a kulturních rozdílů mezi muži a ženami.

Co je to feminismus?

Feminismem rozumíme hnutí, které vychází z přesvědčení o nevýhodné situaci žen ve společnosti a o jejich horším, případně ponižujícím

postavení ve srovnání s muži. Feministické hnutí vystupuje proti této situaci a usiluje o její změnu. Feminismus se rozvíjí na konci 18. a začátkem 19. stol. V první vlně feministky usilují především o dosažení základních práv, jako je právo volební či právo na majetek a vzdělání. Hlavními představitelkami první vlny feminizmu jsou např. Mary Wollstonecraft či Virginia Woolf.

K zvlášť bouřlivému rozvoji feminizmu došlo v 60.-tých letech 20. stol. v USA, kde byl úzce spojen s bojem za lidská práva vůbec. Při studentských bouřích za práva minorit si řada studentek uvědomila, že i ženy jsou v americké společnosti minoritou, jsou podceňovány, nemají rovnoprávné zastoupení v politice, v odborech, jsou zesměšňovány, jejich práce v domácnosti a při výchově dětí není finančně ohodnocena a nemá prestiž jako práce, které vykonávají muži. Dále že existuje mnoho společenských předsudků vůči schopnostem žen a možnostem jejich společenského uplatnění a že tyto postoje společnosti vůči ženám je možno posuzovat jako diskriminační podobně jako postoje vůči etnicky odlišným minoritám. Období od konce 50. let 20. století bývá označováno za druhou vlnu feminizmu a mezi nejznámější feministky této doby patří např. Simone Beauvoir, Betty Friedan nebo Germaine Greer. Feministky druhé vlny usilovaly především o zpochybnění přirozenosti role žen ve světě ovládaném muži.

Dnes zažíváme již třetí vlnu feminizmu. Jeho představitelkami jsou mladé ženy, které vyrostly v osmdesátých a devadesátých letech a které plně požívají práv a výhod vybojovaných ženami předchozích generací. Uvědomují si však, že tato práva nejsou samozřejmostí a je třeba se zasadit o jejich udržení, dodržování a případně i rozšíření. Feministky třetí vlny nevidí v mužích své nepřátele, ale snaží se je přizvat k dialogu o zlepšení podmínek života žen i mužů. Jejich cílem je též rozostřit hranice mezi mužským a ženským či spíše upozornit na rozostření těchto hranic, ke kterému již v současné euroamerické společnosti došlo.

Dnešní feminismus se rozvíjí v celé řadě směrů a je obtížné mluvit o feminizmu jako o celku. Lze však vystopovat některé společné požadavky: 1. stejné mzdy žen a mužů za stejnou práci, 2. stejné příležitosti a stejný přístup ke vzdělání mužů a žen, 3. možnost antikoncepce a interrupce, 4. společné formy péče o děti, 5. právní a finanční nezávislost všech žen, 6. ukončení diskriminace lesbiček, 7. ochrana všech žen bez ohledu na jejich status před jakýmkoliv formami násilí, 8. přeformulování všech zákonů, ale i přestrukturování institucí, které zvýrazňují mužskou dominanci a umožňují agresí mužů vůči ženám.

V České republice je dnes feminismus hodnocen spíše nepříznivě. Je to jednak vinou minulého režimu, kdy byl kritizován jako idealistická filozofie, která má zmást ženy a oslabit společný boj mužů a žen za vítězství dělnické třídy a socialismus, a jednak vinou nesprávného

výkladu feministických myšlenek po roce 1989, kdy byla např. zdůrazněna levicová orientace západních feministek nebo došlo k posměšné interpretaci zákonů týkajících se sexuálního obtěžování. Zdá se však, že v novém tisíciletí dochází i u nás k pozvolnému obratu a myšlenky rovnosti žen a mužů začínají být promyšleny bez předsudečných emocí. Zčásti je to jistě vyvoláno snahou vyhovět nárokům západní Evropy, ale svou roli jistě hraje i rozvoj občanské společnosti a uvědomování si neudržitelnosti „(pseudo)patriarchálního“ uspořádání společnosti.

Co jsou to gender studies?

Gender studies (též rodová studia) jsou vědeckou disciplínou sledující různé sociálně a kulturně podmíněné rozdíly mezi muži a ženami ve společnosti, a to nejen v současnosti, ale i v minulosti. Cílem gender studies je nejen sledovat a interpretovat empirická data o rozdílech a zvlátnostech obou pohlaví, ale vytvářet i sociální citlivost a kultivovat analytickou schopnost z pohledu gender. Studia gender nejsou orientována jen na problematiku žen, ale šířejí na problematiku žen a mužů ve společnosti a v různých kulturách. Jsou sociálně vědní a humanitní disciplínou, nikoli ideologií.

Co jsou rovné příležitosti pro ženy a muže?

Koncept rovných příležitostí říká, že všechny lidské bytosti mohou svobodně rozvíjet své schopnosti a využít příležitostí pro účast na ekonomickém, politickém a sociálním životě bez omezení, které by představovaly genderové role nebo jakékoli bariéry na základě pohlaví. Jde o to, že např. žádná žena nemůže být odmítnuta zaměstnavatelem z důvodu, že se od ní očekává, že bude mít děti a odejde na mateřskou dovolenou, nebo bude často kvůli péči o nemocné dítě v práci chybět.

Co je gender mainstreaming?

Gender mainstreaming je systematická integrace potřeb, priorit a pozic žen a mužů ve všech politikách a opatřeních s cílem prosazovat rovnost mezi pohlavími. Jde o to, aby již při plánování nejrůznějších politik a opatření bylo uváženo, jaký vliv budou mít na muže a ženy a zda není některé pohlaví zvýhodněno. Tento přístup bere v úvahu rozdíly a různorodost mužů a žen i jejich zájmů. Rozhodnou-li se například radní ve městě vybudovat fotbalový stadión, který budou využívat pravděpodobně především muži, měli by se zamyslet nad tím, zda mohou stejný díl peněz věnovat i na podnik, který budou využívat ženy.

Diskuse

Základem výuky genderu by se měly stát diskuse. Podnětem pro ně mohou být citáty či texty, a to jak feministek či feministů, tak i autorů či autorek zaměřených proti feminismu či podporujících nerovnost a biologizující přístup k rozdílu pohlaví. Studentky a studenti se zamyslí nad tím, jak danému textu porozuměli, zda s ním souhlasí či nikoli, jak se obsah textu slučuje s tím, co znají ze své zkušenosti, a co mohou teď i v budoucnosti udělat pro změnu, pokud článek vypovídá o skutečnosti, která se jim nelíbí. V diskusi se pak pokouší text buď obhájit, nebo zpochybnit. Vhodné jsou především texty, které se svým obsahem týkají toho, co studenty a studentky v daném věku zajímá – partnerské vztahy, tělo a móda atd. Studující si mohou texty najít sami v denním tisku, v časopisech určených speciálně mužům či ženám nebo v beletrii. Jako úkol jim lze zadat, aby se při hledání textů zaměřili na způsob vyobrazení mužů a žen na ilustračních fotografiích k článkům, na genderově odlišné vlastnosti prezentované v článcích, na typy otázek kladené v rozhovorech se známými osobnostmi mužům a ženám apod.

Citáty k zamyšlení

Buď bude 21. století počátkem „partnerské“ společnosti místo dosavadního patriarchátu, nebo žádné 22. století už nebude.

americká feministka Riane Eisler
(v příspěvku Milana Machovce v knize Nové čtení světa)

Hranice české společnosti střeží tajná „pohlavní policie“.

Mirek Vodrážka/Mirka Vodrážková

Ona: „Četla jsem kus těch tvejh žvástů.“

Já: „Co konkrétně myslíš, že není pravda?“

Ona: „Třeba to, jak tam píšeš, že na nás kromě přirození nic není“

Já: „Ale my mužský všechno ostatní nalezneme u kamarádů a lepší. Lépe si s nimi pochlastáme, srdečněji se zasmějeme, kvalitněji si zahrajeme šachy, tenis, na čundru sneseme větší nepohodu, na skalách vylezeme obtížnější cesty, lépe si zahrajeme fotbal, ve větší pohodě si zapíváme i zařveme, větší kus práce s nimi zastaneme atd. Co mně ty, kromě svého těla můžeš nabídnout, co bych u kamarádů neměl? Jakou oblast života kromě sexu mně můžeš pokrýt lépe než kamarádi? No řekni sama, můžeš na to něco logického namítnout?“

Josef Hausman, předmluva k druhému vydání knihy Základy mužského šovinismu

Vzdělejte ženy jako muže, říká Rousseau, a čím víc se budou podobat našemu pohlaví, tím méně moci nad námi budou mít. To je

přesně to, kam mířím. Nepřeji si, aby měly ženy moc nad muži, ale nad sebou samými.

Mary Wollstonecraft
(v knize *Dívčí válka s ideologií*)

Všichni musí dostat prostor

Pro výuku gender je důležité, aby se ke slovu dostali všichni, aby bylo zřejmé, že názor každého studenta a každé studentky má právo zaznít. Proto je vhodné třídu rozdělit do menších skupin. Skupiny mohou být vytvořeny na základě rozdílných pohledů na určitou problematiku (pro feminismus vs. proti feminismu, upozorňující na nerovné příležitosti vs. popírající nerovnost příležitostí) nebo jako týmy připravující dílčí podtémata k tématu hodiny (téma: rovné příležitosti mužů a žen na pracovním trhu, podtéma I: prohřešky zaměstnavatelů proti rovným příležitostem, podtéma II: nerovné rozdělení práce v domácnosti, podtéma III: rozdělení žen a mužů na trhu práce).

Aby měl opravdu každý a každá prostor k vyjádření svého názoru, může být studijním zadán citát či otázka a ponecháno několik minut na to, aby na papír zaznamenali, co je k danému tématu napadne. Anonymní odpovědi může vyučující vybrat a vyhodnotit, v případě potřeby může požádat, aby bylo na papíře uvedeno pohlaví odpovídající/ho. Nebo může některé ze studentů a studentek, popřípadě všechny, vyzvat, aby svou odpověď prezentovali. Nikdy však nesmí odpověď či úvahu hodnotit jako správnou či špatnou. I odpověď „Nevím...“, nebo „Na to nemám žádný názor...“ musí být respektována. Vhodná je pouze pochvala za zajímavou, logicky konzistentní, argumenty podloženou odpověď apod. Pokud vyučující s odpovědí nesouhlasí, není to podnět k pokárání a předání „správného“ názoru, ale podnět k diskusi, kde nejde o osobní sympatie či antipatie nebo o uplatňování moci a autority, ale o kladení a opětné zpochybnování argumentů. Vyučující nepředává neměnné pravdy a fakta, ale prezentuje svůj názor, svou zkušenost. Moderuje diskusi a zadává podněty. Je vhodné své výpovědi začínat slovy „Já si myslím...“, „Moje zkušenost je taková...“, „Jeví se mi to tak, že...“. Vždy musí zůstat prostor pro různé názory, ať jsou v souladu či rozporu s tím, co říká vyučující. Úkolem výuky gender i genderově pozitivní výuky není převrácení nerovností, aby z mužů byli otcové v domácnosti a z žen dravé podnikatelky, ale podpora možnosti svobodné volby, kdy se mohou dívky a chlapci stejně tak dobře rozhodnout pro tradiční role, pokud jim vyhovují, jako pro ty alternativní, a také kultivace těch vlastností, které jsou jinak u dívek či chlapců potlačovány.

Domácí úkoly

Mají-li studentky a studenti získat genderovou perspektivu pohledu na společnost, nebude jim pravděpodobně stačit několik málo hodin, které jim budou pro výuku gender ve vyučování vyhrazeny. Důležitá jsou jejich vlastní pozorování a jejich vlastní zkušenosti. Také kvalitní diskuse bude vyžadovat dlouhodobější přípravu a přemýšlení. Proto je dobré iniciovat aktivity studujících předem. Vyhlásit téma příští diskuse s týdenním předstihem, doporučit a zapůjčit literaturu, ze které lze čerpat, vyzvat studentky a studenty k tomu, aby se zaměřili genderovými očima na některou z oblastí každodenního života a udělali si poznámky ke svému pozorování (např. Sledujte televizní noviny, v kolika příspěvcích vystupovaly ženy a v kolika muži? Jakých témat se tyto příspěvky týkaly? nebo Kolik času denně věnuje odpočinku a svým zálibám matka a kolik otec? Je tato doba odlišná od toho, co by si oni sami představovali? Jak to zdůvodňují?). Zajímavé bývají také ankety, kdy se studující mohou ptát svých vrstevníků a vrstevnic, sourozenců, rodičů, ostatních vyučujících na genderová témata, která je zajímají.

NA ZÁVĚR POHÁDKA

K genderově pozitivní výuce patří také předkládání alternativních vzorů. Jak jsme si již řekli, těch tradičních je převa- ha a netradiční je třeba aktivně vyhle- dávat. Pokud se vyučujícím zdá, že jich nemohou dostatek objevit, mohou se pokusit mladším dětem tradiční příběhy a pohádky převyprávět tak, aby byly genderově citlivější. Učitelé a učitelky starších studentů a studentek mohou k takovému pokusu vyzvat je. Někdy sta- čí otočit rody, udělat z ženských postav mužské a z mužských ženské. Tím obvykle vyplyne na povrch absurdita některých ženských postav. Pro genderově vyvážený příběh však je třeba nespojovat negativní ani pozitivní vlastnosti s určitým pohlavím. Vhodné je dbát na komunikaci mezi pohlavími a na vyjádření vlast- ních přání a vůle hrdinů i hrdinek. U ženských hrdinek neustále neodka- zovat ke kráse a sňatku s princem a u mužských hrdinů nezdůrazňovat sílu a odvalu na úkor schopnosti vyjádřit obavy a další city.

Na závěr vám nabízíme ukázkou, jak je možné s tradiční pohádkou pracovat a rozvíjet alternativní pohled na situaci pohádkových postav.

O Červené Karkulce

V jedné vesničce za horami žila spokojeně jedna maminka se svou dceruškou. Ta dceruška měla právě sedm let a chodila do druhé třídy. Ve škole se jí moc líbilo, učení jí bavilo, ale protože byla chytrá, tak se doma moc učit nemusela, jen si napsala úkoly, co pan učitel ve škole zadal, a pak už hned běžela ven s ostatními dětmi skotačit na návsí, lézt po stromech nebo se brodit v potoce.

A zapomněla jsem vám říct, pro samou chválu, jak se jmenovala. Dnes už nikdo nezná její pravé jméno, ale nikdo jí neřekl jinak než Červená Karkulka, to proto, že nosila stále červený čepeček, který jí uplet- la její babička a kterému se říká karkulka, tak jako se zase jiným typům čepečků říká bareť nebo rádiovka. Takže Červená Karkulka nebo též jen Karkulka byla její přezdívka, a i kdyby se jmenovala Anička, Hanič- ka nebo Janička nebo jiným pěkným jménem, nikdo by ve vsi nevě- děl, kdybyste přišli a ptali se na ni takhle, koho máte na mysli. Ale kdy- byste řekli, že hledáte Karkulku, hned by řekli: „*Jo, jó, tu známe, to je ta neposedná a veselá holčička, co bydlí s maminkou v ulici B. Němcové v domě číslo 7, ale jestli ji tam najdete, když je dneska tak hezky,*

to pochybujeme, spíš se zajděte podívat na hráz k rybníku, jestli tam netrénuje šipku.“

Karkulka měla ještě babičku, maminku své maminky, ta ale nebyd-lela s nimi ve vesnici, ale na samotě u lesa. Byla totiž kořenářkou, a tak potřebovala bydlet blízko míst, kde rostou všeliké léčivé byliny, aby to na ně neměla daleko. Ne, že by to z vesnice neušla, ale některé byliny se, jak známo, musí sbírat o půlnoci, aby měly tu správnou sílu, tak aby pak byla rychle v posteli a mohla se pěkně dorůžova vyspat.

Jednoho dne bylo vidět maminku, jak jde spěšným krokem přes ná-ves ke škole. Nesla v ruce hezký proutěný košík naplněný nějakými věc-mi, které byly ale zakryté šátkem, takže nebylo vidět, co to je. Když maminka přišla ke škole, zrovna zvonil školní zvonek a ze vrat začaly s pokřikem vybíhat děti. Karkulka byla mezi prvními, hned zmerčila maminku a běžela k ní. „Karkulinko,“ řekla maminka, „babička nám stůně, snad to není nic vážného, ale přeci bych byla klidnější, kdybys jí zanesla bábovku, pampeliškové víno, které má tak ráda, a tuhle jí dej ty kapky na kašel. Ona určitě nebude chtít, že má ty své bylinky, ale někdy se i taková medicína hodí, tak jí to tam pěkně dej na noční stolek k posteli, ať to má všechno po ruce. Šla bych s tebou, ale musím ještě odpoledne dodělat nutně nějakou práci, tak se babičky vyptej, jak jí je, pak mi povíš. A vzkaz, že já přijdu zítra.“

Karkulka se zaradovala, dostávala ráda důležité a náročné úkoly a poslána za nemocnou babičkou si připadala trochu jako paní dok-torka, která jde vyšetřit pacientku. Babička často nestonala, žila zdra-vým životem plným voňavých a léčivých bylinek, tak se jí nemoci vyhý-baly, ale jak stárla, tak byla občas trochu roztržitá a zapomněla si třeba vzít na svou noční výpravu za rostlinkami ponožky a pak se na-studila. Poslala pak zprávu do vesnice ke Karkulčině mamince po soj-ce, která strážila les, aby jí přišla trochu vypomocť. Jak už jsme slyšeli, tentokrát měla ale Karkulčina maminka nějakou neodkladnou práci, a tak pověřila Karkulku. Nebyla to první samostatná Karkulčina cesta k babičce, ale poprvé s tak důležitým posláním.

Karkulka předala mamince školní aktovku a převzala košíček s věcmi zakrytými šátkem. My už víme, co v košíku je, a ostatní zvědavé oči to vědět nemusí. Pak se vydala svižně směrem k babičce. Karkulka šla a šla pěknou lesní cestou a najednou uslyšela v okolním křoví nějaké šelestění. Zastavila se, poslouchala, ale šelestění ustalo. Tak se zase ro-zešla a začala si pobrukovat veselou písničku, aby dala znát, že se nebojí, i když trošičku se asi přeci jen bála. Za chvíli ale uslyšela šelestění znovu, zastavila se, ale zvuky zase hned utichly. Znovu se rozešla a znovu uslyšela tiché zvuky v houští, jakoby ji někdo sledoval. Vykřikla: „Kdo je tam? Chceš si hrát na schovávanou nebo si ze mě děláš legra-ci?“ Myslela, že možná některá její kamarádka nebo kamarád ze vsi se

vydali za ní ji špehovat a chtějí na ni někde vybafnout. V houští bylo ticho. Karkulka trochu nazlobeným hlasem houkla: „Vylez, nemám času na zbytek. Ukaž se, nebo za tebou vlítnu a vypráším ti kožich.“ To, co říkala, nemyslela tak docela vážně, protože nechtěla ztrácet čas na cestě k nemocné babičce zbytečným handrkováním, ale nechtěla si ze sebe ani nechat utahovat a tak chtěla toho v křoví trochu postrašit. A najednou kouká, že z křoví se opravdu někdo začíná soukat. A jéje, je to vlk. Vylezl z křoviska a postavil se Karkulce do cesty. Nejdříve se Karkulka lekla, ale pak si dodala odvahy a zeptala se: „Pročpak mě špehuješ? Když si chceš hrát, proč nejdeš za ostatními dětmi, které nemají důležitý úkol jako já a mají volno?“ Vlk zaskříehotal: „Špehuju tě, protože mě zajímá, co neseš v tom košíčku.“ „Do toho ti nic není, vlku, běž si pěkně svou cestou a já půjdu taky svou,“ řekla rázně Karkulka, protože se jí vlk vůbec nezamlouval, divně po ní mžoural očima, trochu cenil zuby a taky trochu divně slintal. Ale vlk se nenechal odbýt a vyptával se dál, zkusil to trochu vlídněji, protože myslel, že tak si Karkulku získá a ona se s ním pak rozdělí o to, co má v košíku: „A jakpak se jmenuješ, ty pěkně a odvážné děvčátko?“ Karkulka sice odpověděla, ale přívětivější nebyla: „Jmenuju se Červená Karkulka a teď už konec povídání, zmiz mi z cesty, já pospíchám.“ V té chvíli zafoukal silný vítr a šátek se z košíku trochu sesmekl, takže vlk mohl zahlédnout, co košík ukrýval. Zároveň se ale polekal Karkulčiny ráznosti a z cesty ustoupil. Karkulka neztrácela čas a kvapila dál.

Vlk byl sice už dost vypelichaný a sešlý, ne ani tak stářím, jako svými nekalými činy a zhýralým životem, ale ještě mu to celkem myslelo a zvlášť teď, když měl vztek, že nebyl na Karkulku drzejší a něco z jejího košíku na ní nevymámil. Když vítr poodhrnul z košíku šátek, uviděl v něm medicínu na kašel a došlo mu, že to byl asi ten důležitý úkol, o kterém Karkulka mluvila a proč tak pospíchala, že nese léky nějakému nemocnému člověku. A pak přemýšlel, že tím směrem, kam Karkulka vykoučila, je nejbližší dům jedné staré kořenářky, o které on přeci ví, že má vnučku, kterou tam kdysi dávno zahlédl si hrát na dvorku, takže to by právě mohla být Karkulka. Radoval se ze své chytrosti a vymyslel plán pomsty za Karkulčino nepřívětivé chování: poběží rychle k domku její babičky, bude předstírat, že je Karkulka a tak mu babička oslabená nemocí otevře, babičku že sežere, pak vleze do postele v přestrojení za babičku, a až přijde Karkulka, pěkně ji nechá, aby ho obsluhovala bábovkou a pampeliškovým vínem, a až bude bábovka snědena a víno vypito, přiláká nic netušící Karkulku k sobě, aby mu naklepala polštář pod hlavou, a sežere ji taky.

Vydal se rychlými skoky ke Karkulčině babičce. Ačkoli šla Karkulka na sedmileté děvčátko rychlou chůzí, vlk byl samozřejmě rychlejší. Zabušil na dveře, babička šla otevřít, zeptala se, kdo je. Vlk odpověděl,

že Karkulka. No, babičce se zdál Karkulčin hlas nějaký divný, ale protože byla nastuzená a měla zalehlé uši, řekla si, že to bude tím, a otevřela. Vlk se na babičku vrhl a naráz ji spolknul. Babička oslabená nemocí se nemohla chuděrka bránit a taky vlastně žádný útok nečekala, takže kdyby měla sílu se bránit, asi by to nestihla. První část plánu se vlkovi vydařila, rychle na sebe hodil babiččinu noční košili a na hlavu si posadil její spací čepec. Dveře nechal pootevřené, aby nemusel vstávat, až Karkulka přijde, protože to by se prozradil chůzí po čtyřech.

A Karkulka tu opravdu za chvíli byla. Zafukala na dveře a zevnitř uslyšela skřehotavý hlas: „*Pojď dál, Karkulko, dveře jsou otevřené.*“ Karkulka hned poznala, že tohle není babiččin hlas a vytušila léčku, vešla velmi opatrně dovnitř a uviděla v posteli vlka v babiččiných šatech a čepci. Na čumáku měl ještě nasazený babiččin cvikr. Cvikr je takový starý druh brýlí, víte, ale i přes ně bylo samozřejmě poznat, že vlk není babička, ale vlk. Karkulka na sobě nenechala nic znát, i když v ní byla malá dušička a bála se, co vlk udělal s babičkou. Když pozorovala, jak se peřina dme na jeho obrovském bříše, které předtím v lese neměl, napadlo ji, zda snad vlk babičku nesežral, ale při všem strachu si zachovala klidnou hlavu. Řekla duchapřítomně: „*Milá babičko, tady ti nesu bábovku a pampeliškové víno a taky kapky na kašel, co ti posílá maminka, ale jak jsme se domluvily, skočím ti natrhat ještě tu mátu, tak to tady zatím dávám na stůl, a jak natrhám mátu, pěkně tě obsloužím, ano? Tak hezky lež a odpočívej.*“ Vlk se zaradoval, jak pěkně plán vychází a že ani nemusí Karkulce říkat a ona sama ho hned, jak natrhá tu mátu, obslouží. Kývl hlavou a na znamení toho, že je opravdu nemocnou babičkou, zakašlal.

Karkulka vyběhla z domu a usilovně přemýšlela, co dál. Párkrát se už sice poprala, ale to byla jen taková hra s ostatními dětmi, na vlka si sama netroufne, to by špatně dopadlo. Vlk má ostré zuby a špičaté drápy a určitě i víc síly. Usoudila, že nejlépe bude, když poběží do hájovny pro hajného, ten si s vlkem poradí. A taky je to nejbližší obydlí široko daleko. Za chvíli k hájovně doběhla a už od vrat volá: „*Rychle, rychle, pane hajný, potřebuju pomoc!*“ Ze dveří vyšla paní hajná a ptá se Karkulky: „*Copak se děje, dítě nešťastný, že tak křičíš?*“ „*V babiččině chaloupce je vlk, babičku jsem neviděla a bojím se, že jí ublížil,*“ skoro už plakala Karkulka. „*No pan hajný doma není,*“ řekla hajná a přiděpla si ke Karkulce, aby jí pěkně viděla do obličeje, hajná byla totiž obrovská žena a Karkulka musela moc zaklánět hlavu, když se na ni chtěla dívat, jak spolu mluvily. „*Co budeme dělat?*“ ptala se ustrašeně Karkulka. „*No půjdeme se spolu na toho vlka podívat, zmáčkne ho, aby zazpíval, co udělal s babičkou, a když bude třeba, dáme mu za vyučenou,*“ uklidňovala ji hajná. Ona byla ženou v domácnosti a musela zde na samotě zastat celé hospodářství, obstarat dobytek

i drůbež a ještě i svému muži hajnému při práci v lese pomáhala, když bylo potřeba, takže se ničeho nebála, síly měla za tří a v hlavě všech pět pohromadě, takže si Karkulka nemohla najít lepší pomocníci.

Když dorazily k babiččině chaloupce, vešly dovnitř a našly vlka spícího. Ze samého čekání na Karkulku se mu zavřely oči a usnul. Hajná položila ucho na jeho obrovské břicho. Karkulčina předtucha byla správná, babička byla ve vlkově žaludku. Vlk našťěstí s jejím spolknutím tak pospíchal, že babičku nerozkousal, takže byla v jeho žaludku živá a zcela zdravá, až tedy na to nastuzení, ale to již měla dříve, jak jsme si povídali. Hajná poručila Karkulce obstarat provaz. Tím pak přivázaly vlka k posteli a hajná ho začala operovat. Nožem mu rozřízla břicho a babička z něho vyskočila. Pak nechala Karkulku vlkovo břicho jehlou a nití zašít. Karkulka byla šťastná, že vidí zachráněnou babičku, a i když měla na vlka zlost, co všechno způsobil, pěkně mu zašila břicho křížkovým stehem, co se učili nedávno ve škole. Vlk se bolestí probudil, ale svázaný nemohl nic dělat.

Když bylo po operaci, daly si babička a paní hajná pampeliškové víno a Karkulka si uvařila horkou čokoládu. Trochu vína daly i vlkovi, aby se mu tlumila pooperační bolest. Pak přemýšlely, co s vlkem dál. Nějaký den se mu bude rána hojit a bude muset zůstat v posteli, ale co pak? Předat ho policii? Pustit ho zpět do lesa? Nechat ho u hajných jako hlídačího vlka k hospodářství? Co vymyslely, nevím, je to už dávno, ale jisté je, že Karkulka ten den spala u babičky a druhý den nemusela do školy, protože ji celé to dobrodružství hodně unavilo. Tak ještě poslaly znovu sojku do vesnice, aby mamince vzkázala, že Karkulka přijde až druhý den, tak aby se nebála a věděla, že je všechno v pořádku.

LITERATURA

Použitá literatura:

Belotti, E. G.: „Hra, hračky a dětská literatúra“. In: *Aspekt* 1/2000, s. 22 – 30.

Giddens, A.: *Sociologie*. Praha: Argo, 2000.

Herrmann, M.: „S BRAVOM mám lepší pocit: německá děvčata a ich populární časopis pre mládež“. In: *Aspekt* 1/2000, s. 85 – 97.

Hoppeovi, S. a H., Krabel, J.: *Sociálně psychologické hry pro dospívající. Rozvoj pohlavní identity, prevence agresivity a zneužívání*. Praha: Portál, 2001.

Linková, M.: „Nenápadné popírání diskursu“. In: *Gender, rovné příležitosti, výzkum* 1/2000. Praha: Sociologický ústav AV ČR.

Lukeš, D.: „Člověk žena“. In: *Lidové noviny* 16. února 2002.

Nové čtení světa. Feminismus devadesátých let českýma očima. Praha: One Woman Press, 1999.

Oates-Indruchová, L. (ed.): *Dívčí válka s ideologií. Klasické texty angloamerického feministického myšlení*. Praha: SLON, 1998.

Radimský, J.: „Genderové stereotypy v českých učebnicích“. In: *Gender, rovné příležitosti, výzkum* 1-2/2001. Praha: Sociologický ústav AV ČR.

Šrámková, M.: „Slabikář: k čemu jsou holky na světě“. In: *Lidové noviny* 10. ledna 2003.

Valdrová, J.: „Mužské zaměření výchovy a výuky z pohledu lingvistky“. In: *Společnost žen a mužů z aspektu gender*. Praha: Open Society Fund, 1999.

Doporučená literatura:

Aspekt 1/2000. Bratislava: Aspekt, 2000.

ABC feminismu. Brno: NESEHNUTÍ Brno, 2004.

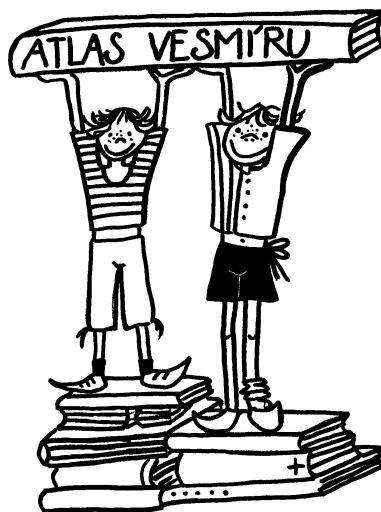
Gender ve škole. Příručka pro vyučující předmětů občanská výchova, občanská nauka a základy společenských věd na základních a středních školách. Praha: Otevřená společnost, o. p. s., 2005.

Juráňová, J.: *Iba baba*. Bratislava: Aspekt, 1999.

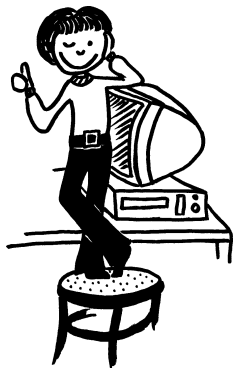
Oakley, A.: *Pohlaví, gender a společnost*. Praha: Portál, 2000.

Renzetti, C. M., Curran D. J.: *Ženy, muži a společnost*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2003.

Společnost žen a mužů z aspektu gender. Praha: Open Society Fund, 1999.

KONTAKTY

Gender Studies, o. p. s.

Gorazdova 20, 120 00 Praha 2
tel./fax: 224 915 666, e-mail: gender.office@ecn.cz
<http://www.genderstudies.cz>
<http://www.feminismus.cz>

Gender Centrum Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity

Katedra sociologie/genderová studia
Joštova 10, 602 00 Brno
tel.: 549 49 70 90; e-mail: gender@email.cz
<http://www.fss.muni.cz/gender>

Genderové informační centrum NORA, o. p. s.

e-mail: info@gendernora.cz
<http://www.gendernora.cz>

Gender & sociologie - Sociologický ústav Akademie věd ČR

Jiřská 1, 110 00 Praha 1
tel.: 222 220 924, fax: 222 220 143
e-mail: genderteam@soc.cas.cz; <http://www.gendersonline.cz>

profem, o. p. s.

Gorazdova 20, 120 00 Praha 2
tel./fax: 224 917 224; e-mail: info@profem.cz; <http://www.profem.cz>

Aspekt

Mýtna 38, 811 07 Bratislava, Slovenská republika
tel.: +421 252 624 621; e-mail: aspekt@aspekt.sk; <http://www.aspekt.sk>

PhDr. Jana Valdrová, Jihočeská univerzita

- odborné práce na téma *gender* ve výchově a výuce, *gender* v jazyce a v učebnicích ad.
e-mail: valdrova@pf.jcu.cz; <http://www.eamos.cz/gender>

Otevřená společnost, o. p. s.

- projekt a publikace *Gender ve škole*
Seifertova 47, 130 00 Praha 3
tel.: 222 540 979, fax: 222 540 978
e-mail: genderveskole@osf.cz; <http://www.osops.cz>

Žába na prameni

- projekt *Rovné příležitosti v pedagogické praxi*
<http://www.zabanaprameni.cz>

Rada vlády pro rovné příležitosti žen a mužů

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR
Na Poříčním právu 1, 128 00 Praha 2
tel.: 221 922 583, 221 923 727, fax: 221 923 126
<http://www.mpsv.cz>

Úřad vlády – Výbor pro odstranění všech forem diskriminace žen

Vladislavova 4, 110 00 Praha 1
tel.: 296 153 579, 296 153 309, fax: 244 946 445
<http://wtd.vlada.cz>

ECONNECT

- internetový zpravodaj (*informace, aktuality, odkazy*)
<http://www.ecn.cz>, <http://obcan.ecn.cz>

NEzávislé Sociálně Ekologické HNUTÍ – NESEHNUTÍ

NEzávislé Sociálně Ekologické HNUTÍ (NESEHNUTÍ) vzniklo na podzim 1997 v Brně s cílem aktivně napomoci řešení problémů v oblasti ochrany lidských práv, životního prostředí a práv zvířat. Politické strany, státní orgány či masová média ponechávají často různé sociální a ekologické problémy bez povšimnutí, ať už jde o témata lokální, celostátní nebo globální. Právě zde vidíme prostor pro občanskou aktivitu vedenou zdola, kterou považujeme za efektivní nástroj k prosazování myšlenek ohleduplnějšího přístupu k životnímu prostředí a k respektování lidských práv. Vedle řešení konkrétních lokálních problémů se snažíme propagovat i principy společenské změny založené na decentralizaci a samosprávě, tedy přiblížení rozhodovacího procesu těm, jichž se výsledky rozhodnutí bezprostředně dotýkají. Naše aktivity sahají od vydávání a šíření informačních materiálů přes pořádání benefičních koncertů, organizování přednášek, výstav, vedení seminářů až po veřejná vystoupení jako happeningy, demonstrace, nenásilné blokády apod. NESEHNUTÍ je financováno především pomocí grantů od českých a mezinárodních nadací, z menší části také z darů našich sympatizantů a sympatizantek. Naše činnost je postavena především na práci neplacených dobrovolníků a dobrovolnic. NESEHNUTÍ Bmo vede v roce 2005 následující kampaně, do kterých se může zapojit, podpořit je či využít některé z jejich aktivit:

Ženská práva jsou lidská práva

Kampaně se zaměřuje na otázky tradičního rozdělení mužských a ženských rolí ve společnosti a problémy z něho vyplývající – např. problematika rovných příležitostí žen a mužů a násilí na ženách. Jedná se o zásadní témata dotýkající se každodenního života a fungování celé společnosti. Chceme se podílet na utváření vhodného prostoru, v němž by se proměňovaly postoje k těmto otázkám a aktivně spolupracujeme na řešení jednotlivých problémů. Usilujeme o přenesení diskuse týkající se feminismu, ženských práv a genderových studií z akademických kruhů do všedního života. Mezi naše aktivity patří: organizace cyklu vzdělávacích seminářů, videoprojekt s diskusemi a přednášek pro školy i širokou veřejnost, infostánků, tematických happeningů a publikace informačních materiálů (např. kniha *ABC feminismu*) apod. <http://zenskaprava.ecn.cz>.

Zbraně, nebo lidská práva?

Cílem aktivit je upozornit na rizika militarismu. Kritizujeme praktiky zbrojařských firem a státních úřadů při prodeji a vývozu zbraní z ČR do nestabilních oblastí a do nedemokratických režimů, kde jsou dlouhodobě porušována lidská práva. Monitorujeme zbrojní exporty, vydáváme tiskové materiály, organizujeme veřejné besedy a přednášky, vytvořili jsme putovní fotografickou informační výstavu, ad. <http://zbrane.ecn.cz>.

Jídlo místo zbraní

V rámci této kampaně pomáháme sociálně slabým spoluobčanům. Pravidelným rozdáváním jídla také propagujeme vegetariánství a veganství, antimilitarismus a ekologii. Spoluorganizujeme promitání pro bezdomovce, benefiční koncerty, workshopy ad. Na těchto aktivitách spolupracujeme se sdružením *Nový Prostor v Brně*. <http://jmz.ecn.cz>.

Bezpečí pro uprchlíky

Kampaně probíhá ve třech rovinách. Organizujeme volnočasové aktivity (výlety, hry apod.) pro uprchlíky z pobytových středisek v okolí Brna, snažíme se upozornit na nedostatky azylové politiky ČR a chceme zvyšovat povědomí veřejnosti o této problematice. Pořádáme veřejné besedy i workshopy na školách, zveřejňujeme případy porušení lidských práv uprchlíků, organizujeme putování foto-informační výstavy apod. Vydáváme uprchlický zpravodaj *Přes*. <http://uprchlik.ecn.cz>.

Zaostřeno na hypermarkety

Aktivity jsou zaměřeny na negativní dopady expanze velkých nákupních řetězců (nárůst dopravy, vyliďování center měst, zánik malých obchodů, zbor zelených ploch, agresivní reklamní strategie apod.). Šíříme informace a podáváme kritické připomínky v konkrétních případech výstavby super- a hypermarketů. Součástí kampaně jsou semináře, přednášky, publikace (např. nová kniha *Přelet nad hypermarketovým hnízdem aneb 10 let hypermarketů v ČR*), foto-informační výstava apod. <http://www.hyper.cz>.

Ekologické aktivity

Soubor aktivit věnovaných ochraně přírody a životního prostředí patří k základům naší činnosti. Věnujeme se ochraně městské zeleně, účastníme se řízení při výstavbě neekologických staveb, instalovali jsme a udržujeme naučnou stezku na Brněnské přehradě obsahující info o problematice výstavby dálnice R43, podporujeme ekologicky šetrnou dopravu, provozujeme ekologickou poradnu, věnujeme se osvětové a vzdělávací činnosti apod. <http://ekoporadna.nesehnuti.cz>.

Další aktivity

Provozujeme knihovnu obsahující cca 500 titulů rozdělených do sekcí feminismus a gender studies, životní prostředí a společnost, lidská práva a práva zvířat. Vedle dlouhodobých kampaní organizujeme další menší projekty a programy věnované ochraně lidských práv a životního prostředí.

Více informací o naší činnosti najdete na <http://www.nesehnuti.cz>.

Podpořit dobrou věc už nemůže být snadnější.

Pošlete SMS ve tvaru: DMS NESEHNUTÍ na číslo: 87777

Podpořte aktivity v oblasti ochrany lidských práv a životního prostředí (výlety a kulturní aktivity pro uprchlíky, rozdávání jídla pro bezdomovce, vzdělávací programy, knihovnu, workshopy, ochranu stromů, publikaci informačních materiálů, filmové projekce, besedy pro veřejnost – pro vás). Zaplatíte 30,- Kč + DPH. NESEHNUTÍ z toho obdrží nejméně 27,- Kč. Děkujeme.

Vydalo NESEHNUTÍ Brno v roce 2005
jako součást projektu „Ženská práva jsou lidská práva“.

NESEHNUTÍ Brno
Údolní 44, 602 00 Brno
tel./fax: 543 245 342
e-mail: brno@nesehnuti.cz; <http://www.nesehnuti.cz>
e-mail: zenskaprava@nesehnuti.cz; <http://zenskaprava.ecn.cz>

Druhé aktualizované vydání.
Vytisknuto na recyklovaném papíře.